

SAUGUMO JAUSMO IR NUSIKALTIMŲ BAIMĖS RAIDA LIETUVOJE

Prof. dr. Genovaitė Babachinaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės saugos fakulteto Kriminologijos katedra
Ateities g.20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 852 714 618
Elektroninis paštas crimlogd@mruni.lt

Pateikta 2005m. gegužės 12 d.

Parengta spausdinti 2006 m. sausio 6 d.

Pagrindiniai žodžiai: saugumo jausmas, nusikaltimų baimė, saugumo samprata, kriminalinė viktimizacija, nusikaltimų baimės lygis.

S a n t r a u k a

Atliktų tarptautinių viktimologinių tyrimų pagrindu straipsnyje aptariamas Lietuvos gyventojų saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį.

Teorinės visuomenės ir valstybės saugumo prielaidos nagrinėjamos tarptautinio saugumo studijų po šaltojo karo pagrindu. Saugumo samprata nagrinėjama trimis lygiais: individualiu, nacionaliniu ir tarptautiniu. Individų ir įvairių gyventojų socialinių grupių saugumui turi įtakos kariniai, gynybiniai, politiniai, ekonominiai ir kiti socialiniai veiksniai bei aplinkos ir jos apsaugos kokybės veiksniai.

Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama viktimologiškai svarbioms grėsmėms, kurios kyla socialinėje aplinkoje. Socialinė aplinka kuria neišvengiamą socialinį, ekonominį ir politinį spaudimą. Socialinės grėsmės turi daug apraiškų. Plačiau aptariamos fizinės grėsmės (skausmas, sužeidimas, mirtis, sveikatos sutrikdymas). Lietuvos gyventojų saugumo jausmą formuoja būtent fizinio saugumo dalykai; kitos grėsmės turi nedidelę įtaką Lietuvos žmonių saugumo jausmo formavimuisi ir iš to kylančiai nusikaltimų baimei.

Tiek saugumo jausmas, tiek nusikaltimų baimė yra kriminalinės viktimizacijos padariniai. Minėto tarptautinio viktimologinio tyrimo duomenimis, kriminalinė viktimizacija Lietuvoje maždaug atitinka Europos ir kitų devyniolikos pramoninių šalių bendrą kriminalinės viktimizacijos vidurkį. Lietuvoje šis vidurkis yra 26,9 proc., o devyniolikos pramoninių šalių – 24,4 proc. per vienerius metus. Pagal šiuos rodiklius Lietuvos gyventojai neturi realaus (objektyvaus) pagrindo bijoti daugiau už Europos ir kitų pramoninių šalių gyventojus tapti nusikaltimų aukomis. Tačiau yra kitaip. Lietuvos gyventojai beveik du kartus daugiau už Europos ir kitų pramoninių šalių gyventojus bijo tapti nusikaltimų aukomis; o Skandinavijos šalių gyventojų baimę tapti nusikaltimų aukomis Lietuvos gyventojai pranoksta 3–3,5 karto. Tačiau tik pagyvenusių kaimo žmonių, ypač vienkienių gyventojų, baimė tapti nusikaltimų aukomis, kaip rodo nusikalstamumo rodikliai, yra gana pagrįsta.

Įvadas

Lietuvos kriminologų darbuose viktimologinio pobūdžio problemos buvo nagrinėjamos nuo praėjusio amžiaus 7-ojo dešimtmečio pradžios. Tačiau kriminalinės viktimizacijos padarinių raiška yra mažai tirta problema Lietuvoje.

Plėtojant viktimologijos mokslą bei praktinę veiklą, susijusią su pagalba įvairių socialinių procesų aukoms visuomenėje, aktualu tapo tyrinėti ir kriminalinės viktimizacijos padarinius.

Šiame straipsnyje plačiau tyrinėjama nusikaltimų baimė bei saugumo jausmo praradimas kaip kriminalinės viktimizacijos procesų ir viktimiškumo padarinys visuomenėje. Be abejo, šie procesai vyksta nepriklausomai nuo atskiro individo, tačiau individas yra neišvengiamas jų dalyvis, nes tai – socialiniai procesai arba socialinio reakcija į gamtos reiškinių padarinius. Susilpnėjus individo saugumo jausmui neišvengiamai kyla didesnė nusikaltimų baimė.

Šio straipsnio tikslas – tirti saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raišką Lietuvoje kaip akivaizdžius kriminalinės viktimizacijos padarinius mūsų šalies visuomenėje. Pagrindinės šio tyrimo kryptys:

- 1) saugumo užtikrinimo ir saugumo jausmo visuomenėje santykis;
- 2) saugumo jausmo praradimo padariniai;
- 3) nusikaltimų baimės lygio Lietuvoje lyginamasis tyrimas;
- 4) nusikaltimų baimės Lietuvoje priežastingumas.

Šiame viktimologiniame tyrime taikyti sisteminės ir lyginamosios analizės metodai.

Saugumo jausmo ir saugumo užtikrinimo visuomenėje santykis

Saugumo jausmas ir nusikaltimų baimė – tai sąvokos, kurias kartu su kitomis plačiai nagrinėja šiuolaikinės viktimologijos mokslas. Tačiau saugumo užtikrinimas yra nuolatinė žmonijos problema; nusikalstamumas – taip pat nuolatinė žmonijos problema. Šios dvi sampratos pačios savaime yra visapusiškos, kompleksinės, tačiau siejamos tam tikra tarpusavio priklausomybe.

Aktualu aptarti kiekvieną sąvoką atskirai. Saugumo samprata suvokiama trimis lygiais: individualiu, nacionaliniu ir tarptautiniu. Socialinių grupių saugumui įtakos turi nemažai veiksnių: kariniai, politiniai, ekonominiai, kiti socialiniai, aplinkosaugos veiksniai. Mokslinėje literatūroje karinis saugumas suvokiamas kaip „dviejų lygių sąveika tarp valstybių: gynybinės ir puolamosios jų galimybės bei viena kitos ketinimų suvokimas. Politinis saugumas atspindi valstybių organizacinį stabilumą, valdymo sistemas ir legitimumą teikiančias ideologijas. Ekonominis saugumas tiria priėjimą prie resursų, finansų ir rinkų, būtinų išlaikyti pakankamą valstybės gerovės ir galios lygį. Socialinio saugumo turinį sudaro tradicinių kalbos, kultūros, religijos, nacionalinės savimonės ir religijos pagrindų, priimtinių evoliucijai sąlygų išsaugojimas. Aplinkosauga rūpinasi vietinės ir visos planetos biosferos, kaip esminės visos žmonijos egzistavimui svarbios sistemos, išlaikymu“ [1, p. 52–53]. Taigi atskiro visuomenės nario, atskiro individo saugumas negali būti užtikrintas atskirai nuo kitų tiek artimiausiai aplinkai, tiek valstybei, tiek ir tarptautinei sistemai, kaip visumai, įtakos turinčių veiksnių.

Dauguma grėsmių individui kyla dėl to, kad žmonės gyvena socialinėje aplinkoje, kuri kuria neišvengiamą socialinį, ekonominį ir politinį spaudimą. Socialinės grėsmės turi daugybę apraiškų, tačiau galima išskirti keturias pagrindines individui svarbias grupes: „fizinės grėsmės (skausmas, sužeidimas, mirtis), ekonominės grėsmės (nuosavybės atėmimas ar sunaikinimas, įsidarbinimo arba naudojimosi resursais galimybių atėmimas), grėsmės teisėms (įkalinimas, normalių pilietinių teisių paneigimas) ir grėsmės statusui arba pozicijai (viešas pažeminimas)“ [1, p. 71].

Atskiro individo lygiu visuomenėje aktualu spręsti problemą, kaip paveikti individo veikimo laisvę (turima galvoje kuo didesnės apimties laisvė), kad ji nekeltų tikros ar potencialios grėsmės kitų individų tokios pačios apimties laisvėms ir kad kuo mažiau valdžios prievartos tam tikslui siekti reikėtų pavartoti. Tačiau blogai taikomas arba nepakankamas teisingumas gali turėti didžiulę įtaką individų gyvenimams, pavyzdžiui, neginti jų nuo nusikalstamos veiklos arba užtraukti nepelnytą bausmę.

Viktimologijoje nacionalinio saugumo problema nagrinėjama taip pat įvairiapusiškai, todėl saugumo jausmo negalima tapatinti su saugumo užtikrinimo visuomenėje lygiu. Kitaip tariant, reikia skirti objektyvų, realų saugumo visuomenėje ir valstybėje lygį ir subjektyvų jo (saugumo) suvokimą individo sąmonėje – saugumo jausmą. Gali būti, kad ganėtinai saugioje aplinkoje žmonės jaučiasi nesaugūs; ir priešingai, kai pakankamai nesaugią ir netgi grėsmingą padėtį žmonės suvokia kaip saugią. Taigi saugumo jausmo didėjimas, mažėjimas arba netgi jo praradimas išreiškia subjektyvų saugumo jausmo suvokimą individo, taip pat ir įvairių socialinių grupių bei visos valstybės lygiu. Tačiau atskirų socialinių grupių bei visuomenės lygio saugumo jausmo raiška yra daug mažiau subjektyvi, palyginti su atskiro individo išgyvenamo saugumo jausmo suvokimu. Kartu reikia turėti galvoje, kad ir totalitarinėje valstybėje, ir ypač demokratinėje valstybėje formuoti vienokį ar kitokį saugumo jausmo suvokimą nėra sunku, o konformistiškai mąstančių visuomenėse yra dauguma. Todėl net ir visos visuomenės mastu nesunku sukurti vienokį ar kitokį saugumo jausmo subjektyvų suvokimą ir kuriamais stereotipais manipuliuoti tiek viešąja, tiek ir atskiro individo nuomone.

Saugumo jausmo praradimo padariniai

Kriminalinės viktimizacijos padariniai visuomenei dėl saugumo jausmo praradimo (susilpnėjimo) neišvengiamai suformuoja:

- a) baimę patirti bet kokio pobūdžio (materialinio, dvasinio, fizinio) žalą dėl nusikaltimo;
- b) visuomenės solidarumo eroziją, visuomenės narių nepasitikėjimą vienas kitu, įtarumą;
- c) didžiulę materialinę kainą, kurią moka visuomenė ir valstybė, norėdama apsaugoti nuo nusikaltimų (techninės apsaugos priemonės, draudimo išlaidos, fizinių asmenų ir objektų apsauga, teisėsaugos institucijų išlaikymas ir pan.), nevyriausybinų organizacijų, teikiančių pagalbą aukoms, gausa ir pan.

Tačiau anksčiau minėtos reakcijos į nusikalstamumą kryptys toli gražu neapima didžiulės savo apimtimi ir sudėtingos problematikos. Galima sakyti, kad minėtos reakcijos apima tik bendrakriminalinį nusikalstamumą. Demokratinėse rinkos ekonomikos visuomenėse didžiąją dalį socialinių problemų, susijusių su nusikalstamumo gyvavimu, sudaro vadinamųjų „baltųjų apykaklių“ nusikaltimai. Bendrakriminaliniai nusikaltimai visuomenei tiek nekainuoja, kiek „baltųjų apykaklių“ nusikaltimai. Tačiau jų kaina visuomenėje ir valstybėje išsiskaido, pasklinda ir tampa tarsi nematoma, tarsi neegzistuojanti, todėl atrodo, kad šioje srityje jokių materialinių arba kitokių nuostolių nėra. Piktnaudžiavimas valdžia, valdymo klaidos, įstatymų kūrimo proceso bei jų taikymo klaidos, turto pasisavinimas ir išėikovimas, priverstinis atlyginimo (atlygio) dalies gražinimas, sukčiavimas, vartotojų apgaulinėjimas, mokesčių nemokėjimas visuomenei ir valstybei brangiai kainuoja. Pastarieji du dalykai yra ypač paplitę. JAV apskaičiuota, kiek materialinių praradimų dėl kriminalinių ir „baltųjų apykaklių“ nusikaltimų buvo patirta, pavyzdžiui, per vienerius metus. JAV šie praradimai sudaro 105 bilijonus dolerių dėl bendrakriminalinių nusikaltimų ir 345 bilijonus dolerių dėl neapčiuopiamų „baltųjų apykaklių“ nusikaltimų – taigi iš viso 450 bilijonų dolerių per metus.

Be to, kartais sakoma, kad „baltųjų apykaklių“ nusikaltimai (kitais negu smurtiniai) neatneša fizinės žalos žmonėms. Tačiau tai nėra tiesa. Galima pateikti tik vieną pavyzdį – dažnai dėl korupcijos nesilaikoma darbų saugos įstatymų; vien tik dėl šios priežasties kasmet įvyksta daug nelaimingų atsitikimų darbe. O panašių pavyzdžių galima rasti daug. Taigi „baltųjų apykaklių“ nusikaltimai ir kiti teisės pažeidimai sukuria tokius pačius pavojingus žmogaus sveikatai ir gyvybei padarinius, kaip ir kriminaliniai nusikaltimai [2, p. 73–89].

Jeigu socialinė valstybės ir visuomenės politika netinkama, tai ne tik nesugebama susidoroti su nusikalstamumo šalyje padariniais, bet ir toliau formuojasi ir gilėja nenaudinga, žalinga socialinė pusiausvyra valstybėje. Todėl saugumo jausmo stoka yra dėsningas reiškinys kiekvienoje visuomenėje.

Nusikaltimų baimės lygio Lietuvoje palyginamasis tyrimas

1997 m. Lietuvoje atliko tarptautinio palyginamojo viktimologinio tyrimo rezultatai rodo, kad kriminalinės viktimizacijos pagal respondentų lytį rodikliai bei baimės tapti nusikaltimų aukomis santykis Lietuvoje yra panašūs į daugelio Europos Sąjungos šalių ir kitų šalių atitinkamus rodiklius. Todėl galima teigti, kad tipiškiausia nusikaltimo auka yra jauno amžiaus (maždaug iki 40 m.) vyras. Kaip parodė tyrimas, būtent jauno amžiaus vyrai jaučiasi saugūs, nebijo tapti nusikaltimo aukomis. Taigi akivaizdu, kad jų saugumo jausmas neatitinka realaus jų viktimiškumo lygio. Mažiausią tikimybę tapti nusikaltimų aukomis turi vyresnio amžiaus (apie 60 m. ir daugiau) moterys, tačiau jos labiausiai bijo tapti nusikaltimo aukomis. Taigi ir jų saugumo jausmas neatitinka jų viktimiškumo (t. y. tikimybės tapti nusikaltimo aukomis) lygio [3, p. 50–53; p. 83; taip pat žr. 4].

Minėtų tyrimų palyginimas su atitinkamais duomenimis iš 19 pramoninių šalių [žr. 4] leidžia daryti išvadą, kad Lietuva priklauso vidutinio kriminalinės viktimizacijos lygio šalims, nes visų šių 19 šalių kriminalinės viktimizacijos vidurkis per vienerius metus yra 24, 4 proc. Tuo tarpu kriminalinė viktimizacija Lietuvoje per vienerius metus sudaro 26,9 proc. Taigi minėtas Lietuvos rodiklis yra beveik tapatus, pavyzdžiui, Šveicarijos tokiam pačiam rodikliui – 26,7 proc. Ypač maža kriminalinė viktimizacija yra Japonijoje. Joje tyrimai buvo atlikti 1989 m., o kriminalinė viktimizacija per vienerius metus buvo tik 8,5 proc.

Dabar svarbu palyginti nusikaltimų baimę Lietuvoje su kitų Europos šalių analogišku rodikliu:

- Europos Sąjungos ir kitų Europos šalių gyventojų vidutinis nusikaltimų baimės lygis – 30,3 proc.;
- analogiškas Lietuvos rodiklis – 54 proc.

Taigi Lietuvos gyventojai 1997 m. beveik du kartus dažniau bijojo tapti nusikaltimų aukomis negu vidutiniškai Europos ir net tris, tris su puse karto dažniau negu Švedijos arba Suomijos gyventojai. Tuo tarpu tikimybė tapti nusikaltimo auka Lietuvoje maždaug atitinka kitų pramoninių šalių gyventojų tikimybę tapti nusikaltimų aukomis savo šalyse.

Remdamiesi 2001 m. tarptautinės viktimologinės apklausos Vilniuje duomenimis [žr.5] galime konstatuoti, kad Lietuvos gyventojų, pirmiausia Lietuvos sostinės gyventojų, saugumo jausmas ir nusikaltimų baimė kito dar nepalankesne kryptimi. 2001 m. šios apklausos duomenimis, Lietuvos gyventojų nusikaltimų baimės lygis padidėjo dar 10 proc. ir pasiekė 64 proc. Tuo tarpu Europos Sąjungos ir kitų šalių vidutinis gyventojų nusikaltimų baimės lygis išliko stabilus. Be to, galima teigti, kad tarp Vilniaus miesto gyventojų didėja susvetimėjimo lygis pagal jų gyvenamąjį mikrorajoną.

Kodėl Lietuvos gyventojams nusikaltimai kelia tokią didelę baimę? Kodėl Lietuvos gyventojų nusikaltimų baimės raidai būdingas tolesnis nusikaltimų baimės didėjimas? Galima išskirti keletą šio reiškinio priežasčių:

a) nusikalstamumo šuolis atkūrus nepriklausomybę – per 6–7 metus. Iki 1995–1996 m. nusikalstamumas Lietuvoje padidėjo 3–3,5 karto;

b) sovietmečiu žiniasklaidoje nebūdavo teikiama informacija apie nusikalstamumą.

Atkūrus nepriklausomybę gyventojus „užplūdo“ informacija apie nužudymus, išžaginimus, plėšimus ir pan. Gyventojai nebuvo pasirengę tai sužinoti – jie patyrė emocinį šoką;

c) žiniasklaidos siekis būti populiariai iškreipė registruoto nusikalstamumo Lietuvoje struktūros tikruosius rodiklius. Mat pagrindiniai smurtiniai nusikaltimai Lietuvoje (nužudymai, išžaginimai, sunkūs sveikatos sutrikdymai) sudaro tik apie 1–2 proc. bendroje registruoto nusikalstamumo struktūroje, o žiniasklaidoje informacija apie šiuos nusikaltimus – maždaug 80 proc. visos informacijos apie nusikalstamumą. Tuo tarpu labiausiai paplitusius Lietuvoje nusikaltimus, pavyzdžiui, vagystes, realiai sudarančias didžiausią registruoto nusikalstamumo dalį, žiniasklaida ignoruoja;

d) Lietuvos gyventojai daug mažiau pasitiki teisėsaugos institucijų veikla, jų darbuotojais. Atrankinių viktimologinių apklausų duomenimis, Lietuvoje policija nepasitiki maždaug pusė gyventojų. Tuo tarpu Europos Sąjungos šalyse, ypač Didžiojoje Britanijoje ir Skandinavijos šalyse, policija pasitiki ne mažiau kaip trys ketvirtadaliai gyventojų. Todėl ir apie padarytus nusikaltimus arba prielaidas apie galbūt padarytus nusikaltimus Europos šalių gyventojai daug dažniau praneša negu Lietuvos gyventojai. Be to, maždaug trys ketvirtadaliai kitų Europos šalių gyventojų patenkinti policijos darbu. Lietuvoje policijos darbu buvo patenkinti maždaug pusė 1997 m. besikreipusių į policiją. 2001 m. apklausos duomenimis, padėtis nepakito.

Be abejo, yra ir kitų, mažiau reikšmingų, didelės nusikaltimų baimės Lietuvoje priežasčių. Visa tai rodo, kad Lietuvos gyventojų saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės tyrimai tampa vis aktualesni, todėl manytume, kad reikia inicijuoti nacionalinius šios srities tyrimus Lietuvoje nelaukiant, kol tarptautinės mokslinės organizacijos vėl darys bendrus viktimologinius tyrimus ir tik pagal tarptautinę tyrimo metodiką. Reikia plačiau tyrinėti žiniasklaidos vaidmenį formuojant Lietuvos piliečių, politinių institucijų ir populiarių politikų nuomonę dėl nusikalstamumo paplitimo Lietuvoje padėties, dėl naujų socialinių pokyčių, atsiradusių įsigaliojus naujiems baudžiamiesiems įstatymams, ir dėl šių įstatymų veikiamų socialinių procesų raidos Lietuvoje. Europos Komisija apibendrino visų šių tyrimų rezultatus [6, p. 45–47] ir rekomendavo šias pagrindines mokslinių tyrinėjimų, susijusių su mūsų aptarta problematika, gaires:

a) nusikaltimų baimės definicijos patikslinimo ir gyventojų nusikaltimų baimės matavimo;

b) pažeidžiamiausių gyventojų grupių tyrinėjimas;

c) aplinkos veiksniai (kaimynų charakteristikos ir sugyvenimo tradicijos, triukšmas, purvas, vandalizmas, užrašai ar piešiniai ant namų sienų, narkotikų vartojimo pėdsakai);

d) nusikaltimų baimės ir šeiminių smurto aukų lyginamieji tyrimai;

e) nusikaltimų aukų ir žiniasklaidos lyginamieji tyrimai.

Be to, dar reikia turėti galvoje, kad Lietuva turi ir specifiskesnių priežasčių, dėl kurių Lietuvos vienkiemiuose gyvenantiems dažniausiai vyresnio amžiaus piliečiams nėra pakankamai saugu, nes jie dažniau negu miesto tokio paties amžiaus gyventojai tampa įvairių nusikaltimų ar pasikėsinimų padaryti nusikaltimų aukomis. 2004 m. pradžioje mieste gyveno 61 proc., o kaime – 39 proc. 60 metų ir vyresnio amžiaus žmonių. Kaime jie sudarė apie ketvirtadalį (23,8 proc.) kaimo gyventojų, mieste – apie penktadalį miesto gyventojų (18,5 proc.). Dauguma šių pagyvenusių žmonių yra moterys (kas ketvirta moteris buvo šio amžiaus). Ypač bloga demografiniu požiūriu kaimo moterų amžiaus sudėtis – čia kas trečia moteris yra 60 metų ir vyresnė, t. y. jos sudaro 29,1 proc. visų kaimo moterų (mieste – 21,9 proc.) [7, p. 7–8]. Taigi ir vienkiemiuose gyvena daugiau moterų negu vyrų; todėl vyresnio amžiaus moterų, gyvenančių vienkiemiuose, nusikaltimų baimė yra gana pagrįsta. Remiantis 2004 m. dešim-

ties mėnesių registruotų nusikaltimų aukų skaičiaus analize, apvogtas arba apiplėštas buvo kas 165 pagyvenęs žmogus. Iš 100 000 pagyvenusių kaimo gyventojų dėl nusikalstamų veikų nukentėjo 823, o miesto – 746 [7, p. 92], nes vyresnio amžiaus kaimo žmonės, ypač vienkiesiuose, yra lengvas „grobis“ gyventojams, kurie daro nusikaltimus savo egzistencijai palaikyti, t. y. nusikalsta iš skurdo. Dažnai jie būna netgi to paties kaimo ar gretimo kaimo gyventojai, t. y. kaimynai. Tai ir yra pagrindinė specifinė Lietuvos socialinė priežastis. Skurdo priežastys, būdingos minėtam gyventojų sluoksniui, yra jų socialinė degradacija dėl priklausomybės ligų, dėl to kad atlikdami laisvės atėmimo bausmę jie prarado socialinius ryšius su visuomene, artimaisiais, dėl prarastos vilties gauti darbą arba lėšų pragyventi neturėjimo, dėl stigmatizacijos. Todėl šio gyventojų sluoksnio asmenų padarytų nusikaltimų ypatumas yra tas, kad dėl palyginti nedidelės materialinės naudos padaromi labai sunkūs nusikaltimai. Taigi, pasak prof. Vanagūno iš JAV, pasitvirtina teiginys, kad „biednas smurtauja prieš biedną“ (iš jo paskaitos, skaitytos Vilniaus universiteto Teisės fakultete 1992 m.).

Išvados

1. Saugumo samprata, saugumo užtikrinimas valstybėje ir visuomenėje ir asmens saugumo jausmas – netapatūs dalykai. Saugumo jausmo didėjimas, mažėjimas arba netgi jo praradimas yra subjektyvi asmens būseną. Atsitinka, kad objektyviai ganėtinai saugioje aplinkoje žmonės jaučiasi nesaugūs; ir priešingai – ganėtinai nesaugią situaciją žmogus suvokia kaip saugią, nes neturi atitinkamos patirties, žinių.

2. Kriminalinės viktimizacijos padariniai visuomenei praradus (susilpnėjus) saugumo jausmą neišvengiamai suformuoja: baimę patirti bet kokio pobūdžio (materialinio, dvasinio, fizinio) žalą dėl nusikaltimo; visuomenės solidarumo eroziją, gyventojų tarpusavio nepasitikėjimą vienas kitu, įtarumą; didžiulę materialinę kainą, kurią moka visuomenė ir valstybė, taigi ir kiekvienas visuomenės narys.

3. Lietuva priklauso vidutinio kriminalinės viktimizacijos lygio šalims. Tačiau Lietuvos gyventojai beveik du kartus dažniau negu vidutiniškai Europos gyventojai ir net tris, tris su puse karto dažniau negu Skandinavijos gyventojai bijo tapti nusikaltimų aukomis.

4. Lietuvos gyventojų saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės tyrimai tampa vis aktualesni, todėl manytume, kad reikia inicijuoti (skirti finansavimą) nacionalinius šios srities tyrimus Lietuvoje ne laukiant, kol tarptautinės mokslinės organizacijos vėl atliks bendrus viktimologinius tyrimus, tačiau tik pagal tarptautinę tyrimo metodiką. Vakarų Europos šalys tokius tyrimus atlieka beveik kasmet.

5. Lietuvos vienkiesių gyventojų nusikaltimų baimė yra ganėtinai pagrįsta, nes vienkiesiuose gyvena dažniausiai pagyvenę (60 m. ir vyresni) asmenys, be to, dauguma šio amžiaus asmenų yra moterys (maždaug kas trečia). Pagyvenę kaimo, ypač vienkiesių, žmonės yra lengvas „grobis“ asmenims, darantiems nusikaltimus iš skurdo. Šių asmenų padarytų nusikaltimų ypatumas yra tas, kad dėl palyginti nedidelės materialinės naudos padaromi labai sunkūs nusikaltimai (nužudymai ir pasikėsimai).

LITERATŪRA

1. **Buzan B.** Žmonės, valstybės ir baimė (tarptautinio saugumo studijos po šaltojo karo). – Vilnius: Eugrimas, 1997.
2. **Wallace H.** Victimology: Legal, Psychological, and Social Perspectives.- USA, Allyn and Bacon A Viacom Company, 1998.
3. **The International Crime Victim Survey in Countries in Transition. National Reports.** – Rome, 1998.
4. **Mayhew P., van Dijk J. M.** Criminal Victimization in Eleven Industrialised Countries, Key Findings from 1996 International Crime Victims Survey. Netherlands, WODC Onderzoek en beleid (Research and Policy).- Justitie, 1997, No.162.
5. **Tarptautinis** nusikaltimų aukų tyrimas (Lietuva) 2000. Baigiamoji ataskaita – Vilnius: Teisės institutas, 2001.
6. **A Review** of Scientifically Evaluated Good Practices for Reducing Feelings of Insecurity or Fear of Crime in the EU Member States. – European Communities, 2005.
7. **Pagyvenę** žmonės Lietuvoje 2003. – Vilnius: Statistikos departamentas, 2005.

The Development of Sense of Safety and Fear of Crime in Lithuania

Prof. Dr. Genovaitė Babachinaitė

Mykolas Romeris University

Keywords: *sense of safety, fear of crime, the definition of safety, crime victimization, the level of fear of crime.*

SUMMARY

This article consists of comparing research of development of fear of crime in Lithuania and in other European Union countries and sense of safety in Lithuanian society and in societies of other European and European Union countries.

The definition of safety consists from three components: individual level, national level and international level from one side; and political safety, economical safety and security of national defence from another side. The sense of individual safety is subjective feeling, while the level of national security is objective circumstance. These two definitions are non identic.

The sense of safety and fear of crime in this article are analysed as consequences of crime victimisation.

The International Crime Victim Survey in Lithuania in 1997 revealed, that crime victimisation in Lithuania is on the average level among the European and European Union countries. The crime victimisation average in the European Union and other European and non European countries is 24,4 per cent per one year. In Lithuania the same indicator is 26,9 per cent. The indicator in Lithuania is identical to the level of crime victimisation, i.e. in Switzerland (26,7 per cent).

But Lithuanian inhabitants have much more fear of crime that in other European countries and other industrialised countries of the world. The fear of crime per one year in Lithuania is round twice as much than in other abovementioned countries, and three-three and a half times as much as in Scandinavian countries.

Some reasons are important to explain such unique situation in Lithuania: the „jump” of criminality in Lithuania till 1995-1996; there where no information about criminality in the newspapers and television or radio during the all soviet times. After the restoration of independence suddenly much information about crime in all those means occured. And Lithuanian inhabitants got a shock because of each day information about murders, rapes, robberies. In market economy all participants of market are looking for profit. Information about cruel crimes is very good for this purpose. So, information about murders, rapes, robberies, that creates only 1-2 per cent of all registered crimes in Lithuania, takes 80 per cent of all information about criminality in Lithuanian means of information.

